

DOI 10.36074/13.03.2020.v1.14

СПЕЦИФІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ МЕРЕЖЕВИХ РЕЖИМІВ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ

ORCID ID: 0000-0001-7052-0886

Кобилянська Алла Валеріївна

канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри агрологістики та управління ланцюгами постачань
*Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. Петра Василенка*

УКРАЇНА

В поточному дослідженні пропонується розглядати глобальні мережі створення вартості як мережеву форму глобального економічного врядування (ГЕВ) відповідно до [1;2].

Продовжуючи розгляд інструментарію ГЕВ в координатах сфера регулювання/орієнтація врядування (національна-(мега)регіональна-глобальна) [3], дослідимо який інструментарій характерний саме для глобальних мереж створення вартості, як провідної сучасної форми глобального господарського буття.

Згідно з GVC-підходом до дослідження глобальної економіки, остання є складною мережею, що поєднує постачальників та покупців, які інтегруються та керуються МНК як провідними компаніями [4]. На користь мережевого аспекту функціонування GVC свідчить і те, що в світі GVC торговельна політика не може концентруватися суто на двосторонніх відносинах, адже глобальне виробництво зачіпає безліч третіх країн. [5]. У зв'язку з безпрецедентним поширенням глобальних ланцюгів та мереж створення вартості, їх впливом на різноманітні аспекти функціонування національної та глобальної економіки, наявністю складних взаємозв'язків між суб'єктами що входять до GVC та координаційних механізмів, пропонуємо розглядати GVC як окрему форму глобального економічного врядування та розглянемо яким шляхом, за допомогою яких інструментів досягається зазначений вплив.

Міжнародна торгівля та потоки капіталу

Перш за все, глобальні ланцюги (мережі) створення вартості є невід'ємною частиною глобальної торгівлі, об'єднуючи країни в обміні доданою вартістю. В дійсності на глобальні ланцюги створення вартості припадає біля 70% глобальної торгівлі. Йдеться як про рух товарів, так і про рух послуг, адже для виробництва наприклад смартфона в Китаї, використовується комп'ютерний код з Франції, дизайн з США, тощо [5].

Приєднання країн до GVC включає в себе одночасно приєднання до системи міжнародної торгівлі та інвестицій, які в свою чергу багато в чому залежать від ефективного функціонування GVC, без чого не можливий їх позитивний вплив на економічне зростання. [6]. Інакше кажучи, саме по собі приєднання до та функціонування в межах GVC/GVN є потенційним інструментом глобального економічного врядування, за якого економічні інтереси та економічні потенціали стають запорукою глобальних

трансформацій. GVC/GVN в цьому випадку є трансмісійним механізмом. Водночас, самі GVC/GVN та відповідні компанії лідери впливають на глобальну торгівлю та глобальні фінанси шляхом заохочення до вступу фірм/компаній інших країн.

Втім, функціонування GVC змінює підходи до формулювання зовнішньої торговельної політики, тому що успіх країни тепер залежить не тільки від спроможності *експортувати* готові продукти, але й від спроможності *імпортувати* ресурси. Цікавим, втім дещо дискусійним, є зауваження, що наразі країна може стати успішною не тільки і не стільки у виробництві готової продукції, скільки в спеціалізації на певному етапі виробництва. Головний критерій- спеціалізація на тому виді діяльності, в якому фірма може отримати конкурентну перевагу. [5]

Сама спеціалізація в межах глобального ланцюга створення вартості є інструментом, наприклад, для країн що розвиваються, які до недавнього часу мали або ж експортувати повністю готовий продукт, або ж залишатися осторонь глобальної торгівлі. Доречним прикладом може слугувати Китай, який ще нещодавно не розглядався в якості кінцевого виробника високотехнологічної продукції. Зміна в статусі, доречи, відбулась завдяки складанню готової продукції переважно на основі використання низько оплачуваної праці, тоді як сам Китай має малу кількість партнерів зворотної інтеграції (інакше кажучи, мало використовує додану вартість створених на попередніх, більш легких етапах виробництва). [7]

Перефразовуючи, спеціалізація в межах GVC/GVN є тим інструментом, який уможлиблює реформатування глобальної економіки, інструментом пасивного врядування.

Окремо, варто зазначити, що задля підтримання конкурентоспроможності в виробництві готової продукції країни, що входять до GVC, схильні до лобювання створення спеціальних офшорних зон безмитного імпорту ресурсів. [7]

Коли ланцюги створення вартості стають глобальними, торговельні політики країн стають все більш взаємозалежними. Багато країн, залучених до GVC, де окремий компонент може перетинати декілька кордонів та, відповідно, ставати об'єктом численних тарифних та нетарифних обмежень, вбачають для себе виходом з цієї ситуації укладання торговельних угод. Попередній аналіз показав, що всеохоплююча реформа спрощення торгівлі є більш ефективною ніж ізольовані або часткові заходи. Так потенційний обсяг зменшення собівартості внаслідок всеохоплюючого спрощення торгівлі становить 15% для країн з низьким рівнем доходів, 16%- для країн з низьким середнім рівнем доходів, 13%- для країн з високим середнім рівнем доходів та 10%- для країн ОЕСР. Ці результати викликані рядом факторів, таких як: гармонізація та спрощення ведення документації, автоматизація обігу документів, упорядкування процедур, надання доступу до інформації, що стосується торгівлі, покращення процедур адміністрування на кордонах. [8]

Тобто, створення згаданих офшорних зон, укладання відповідних угод є специфічним інструментом глобального економічного врядування характерним для GVC/GVN.

Що стосується міжнародних потоків капіталу, тут теж існує беззаперечний вплив ГЛВ на цю сферу глобального економічного врядування. Так, у випадку функціонування ГЛВ можливе збільшення фінансових потоків завдяки декільком факторам: велика фірма може надати пряме фінансування МСБ; факт зв'язку з материнською компанією підвищує можливість МСБ отримати кредит або завдяки репутаційним ефектам, або завдяки тому, що велика компанія гарантуватиме повернення кредиту. Важливою причиною є і зменшення інформаційної асиметрії в межах мережі завдяки легшому розповсюдженню інформації, що стосується фінансового становища місцевого МСБ. [9]

Трансфер технологій

Фірми, що залучені до виробничих ланцюгів, можуть отримати вигоду від встановлення зв'язків з більш технологічно прогресивними материнськими компаніями шляхом вивчення та використання їх технологій. Існує два механізми передачі такого знання. Так, з одного боку, фірми, що використовують проміжні товари материнських компаній у власному виробництві- тобто компанії зі зворотними зв'язками постачань- мають доступ до нових технологій, втілених в цих товарах та ресурсах. З іншого боку, фірми які постачають проміжні товари своїм материнським компаніям- фірми прямих зв'язків постачання- є предметом перевірки рівня якості, що приводе до покращення їх продукції. Це в свою чергу спричиняє зростання продуктивності та дозволяє оновити фонди. [10]

Якщо у випадку ієрархічних форм глобального економічного врядування представлених міжнародними наддержавними організаціями цілі глобального економічного врядування досягаються шляхом надання прямого фінансування у вигляді кредитів, інвестицій тощо, то у випадку GVC/GVN технологічний апгрейд стає можливий завдяки поширенню виробничих та торговельних зв'язків.

Зайнятість, її структура та заробітна плата

Глобальні ланцюги створення вартості прямо впливають на зростання рівня зайнятості та заробітних плат в межах підприємств-експортерів, а також непрямо завдяки зростанню попиту на товари та послуги цих фірм з боку національних економік [11]. Цей вплив поширюється на країни та регіони, що дозволяє стверджувати, що діяльність GVC/GVN змінює ландшафт глобальної економіки і зачіпає глобальне економічне врядування в межах цієї сфери.

Відбуваються також і якісні зміни в структурі зайнятості, це пов'язано з рядом ефектів: по-перше, обмін інформацією та технологіями спричиняє покращення управлінських практик та підвищення рівня вимог до персоналу; по-друге, програми стажування запропоновані лідерами GVC сприяють розвитку людських навичок; по-третє, зростають стандарти праці через необхідність дотримання вимог охорони здоров'я, вимог до робочого місця та планування робочого часу, тощо [12].

Виробництво та зміна глобального економічного ландшафту

Завдяки функціонуванню GVC/GVN змінюється глобальний економічний ландшафт, передусім це спричинено вищезазначеної спеціалізації в межах виробничого ланцюга.

Вхідні хаби/вузли (сектори які постачають ресурси іншим секторам) переважно розташовані в США, Об'єднаному Королівстві, Німеччині та Росії, та функціонують в таких секторах, як послуги в сфері комп'ютерних технологій, дослідження та розробки, фінанси, видобування сировини, послуги пов'язані з діяльністю головного офісу. Що стосується, вихідної частини ланцюгів створення вартості (сектори які купують ресурси інших секторів), то ці хаби представлені засобами транспортування, будівництвом, металопрокатом Німеччини, США та, знедавна, Китаєм [10].

Означена регіоналізація ланцюгів створення вартості теж спричинена діяльністю глобальних провідних фірм. Останні переважно концентруються на групах країн, які є близькими в термінах географічного розташування, економіки, історично-лінгвістично, задля того, щоби просувати свої стратегії локалізації [4].

Окрім загальних економічних важелів впливу функціонування GVC на предметні сфери глобального економічно врядування, виділяють так звані приватні стандарти GVC непримусової дії, які стосуються: якості, адже задля успішного виробництва кінцевого продукту в межах ланцюга необхідно щоб всі його учасники відповідали єдиним стандартам якості, стандарти охорони навколишнього середовища та соціальні стандарти, тощо (систематизовані Джерефі та Лі в [4]). Водночас, наявність таких стандартів, слугує своєрідним бар'єром на вході до GVC для маленьких фірм. [4]

Тобто спеціалізація в межах GVC/GVN не завжди відповідає загальним критеріям економічної справедливості та ефективності, включно при розгляді глобального виробництва.

Так ГЛВ, як нова форма організації міжнародного виробництва, дозволила скоординувати його на транснаціональному рівні, втім на засадах значно більшої гнучкості, яка була недосяжна за умов функціонування МНК з їх моделлю прямого права власності [14].

Проте, з одного боку саме по собі функціонування GVC/GVN, як інструмент глобального економічного врядування, має призводити до зростання загального добробуту, технічному прогресу, з іншого воно ж і лімітує їх обсяги відкидаючи потенційно перспективні підприємства. [13]

Для світу, де глобальні ланцюги створення вартості відіграють визначну роль, характерні GVC-орієнтовані промислові політики, які використовують екстра-територіальні зв'язки, що впливають на позиції країни в глобальних та регіональних ланцюгах створення вартості. Основними характерними відмінностями, які дозволяють розглядати ці політики в якості інструментів глобального економічного врядування, є наступні: GVC скоріше спрямовані на глобальних постачальників аніж на провідні фірми-бренди; спеціалізація в межах GVC підвищує важливість приєднання до GVC, радше ніж їх побудування; світі GVC промислові політики емерджентних економік дуже часто будуть вступати у конфлікт одна з одною, Китай буде в центрі цих суперечок (систематизовано в [6]).

Таким чином, на протигагу міждержавним надурядовим організаціям, які самі по собі прямо не впливають на глобальне виробництво, GVC/GVN прямо реалізують такий вплив видозмінюючи глобальний економічний ландшафт.

Втім управління глобальною економікою передбачає складні партнерські відносини між фірмами, неурядовими організаціями та державами, і саме міжнародним організаціям надається вирішальна координуюча роль. Порядок денний глобального розвитку не може бути ефективно сформульований та скерований лише конкуруючими національними державами, або залишатися на відкуп виключно потужним МНК, або бути делегуваним НУО. Незважаючи на те, що конкретні механізми інститутів глобального управління продовжують розвиватися, потреба в міжнародних організаціях для просування та моніторингу глобальної програми розвитку є сильнішою, ніж будь-коли. [15]

Ще одним інструментом врядування є запозичення. Історії успіху одних ГЛВ іноді слугують прикладом для інших ГЛВ та змінюють географічну та галузеву структуру експорту цілих регіонів, як, наприклад, у випадку галузі охорони здоров'я Коста-Ріки. Наслідуючи приклад Ірландії, ця країна стала найбільшим експортером медичних послуг в грошовому виразі в Латинській Америці. [16]

Суспільні блага

Роль ГЛВ у виробництві суспільних благ є недостатньо вивченою. Так, можна припустити, що країни, які входять до ГЛВ, можуть прямо виступати замовниками виробництва суспільних благ у GVC/GVN. Втім, в цьому випадку предметна сфера врядування залишатиметься в межах національної економіки. Що ж стосується саме глобального економічного врядування, то варто розглядати виробництво глобальних суспільних благ, під якими розуміють нормотворчу діяльність, включно з розповсюдженням стандартів та норм, збирання та розповсюдження інформації світового масштабу, регулювання вирішення міжнародних спорів. В цьому контексті, ГЛВ є певною мірою розповсюджувачами технічних стандартів та практик ведення бізнесу на непримусовій основі, регулювання вирішення спорів відбувається шляхом включення відповідних норм до дво-/багатосторонніх контрактів про виробниче та інше співробітництво в межах мережі. [15]

Таблиця 1

Порівняльний аналіз інструментарію глобального економічного врядування

Сфера ГЕВ	Ієрархічні форми ГЕВ (надурядові міжнародні організації)	Мережеві форми ГЕВ (GVC/GVN)
<i>Міжнародна торгівля та потоки капіталу</i>	Прямі настанови, обмеження, правила та процедури Безпосереднє фінансування	Спеціалізація Фінансування в межах GVC/GVN Створення спеціальних офшорних зон, укладання торговельних угод
<i>Трансфер технологій</i>	Створення правової бази захисту технологічних розробок Інвестування в технологічні розробки та інновації	Передача стандартів якості та технологій в межах GVC/GVN
<i>Зайнятість, структура заробітна плата</i>	Встановлення правил, обмежень, вимог, процедур	Покращення управлінських практик

Продовження табл. 1

Сфера ГЕВ	Ієрархічні форми ГЕВ (надурядові міжнародні організації)	Мережеві форми ГЕВ (GVC/GVN)
		Вирівнювання рівня заробітних плат Корпоративне навчання, тренінги тощо.
<i>Виробництво та зміна глобального економічного ландшафту</i>	Програми міждержавної підтримки Кредитування Технічна допомога Антимонопольне та екологічне законодавство	Регіоналізація спеціалізації Конкурентна боротьба в межах GVC/GVN Встановлення вимог для потенційних учасників GVC/GVN
<i>Суспільні блага</i>	Безпосереднє виробництво глобальних суспільних благ	GVC/GVN є виробниками загальних суспільних благ на вимогу країни/країн Розповсюдження стандартів Поширення інформації

Джерело: складено автором

Підсумовуючи, інструменти ГЕВ GVC/GVN за рівнем застосування орієнтовані переважно на врядування регіональних та міжрегіональних економічних відносин; за характером впливу є економічними, науково-технічними, правовими та соціо-культурними; за сферою впливу переважно спрямовані на економіку, технічний та науковий розвиток; за предметними сферами ГЕВ спрямовані на управління регіоналізацією та інтернаціоналізацією та, опосередковано, на вирівнювання економічного розвитку країн, за силою та характером дії є м'якими; за правомірністю є правомірними, переважно неформальними; за характером припису є переважно рекомендаційними; за елементами управління є одночасно координаційними, організаційними, мотиваційними та контролю; за напрямом впливу- підтримуючі, стримуючі та розвитку; за кількістю суб'єктів- групові та міжнародні; за напрямом дії- спрямовані переважно на суб'єкти ГЕВ та на такий об'єкт ГЕВ як глобальне виробництво; за спрямованістю інтересів- переважно незалежні.

Список використаних джерел:

1. Кобилянська, А.В. (2017). Концептуалізація дискурсу глобального економічного врядування. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки, Вип. 23(1). С. 15-18.
2. Kobylianska A.V. Formalization of selfselection of global economic governance mode. Financial and credit activity: problems of theory and practice, [S.l.], v. 4, n. 31, p. 358-364.
3. Кобилянська, А.В. Сучасний інструментарій глобального економічного врядування. 2017. Вип. 12(1). С. 142-147.
4. Lee J. and Gereffi G. Global Value Chains, Rising Power Firms and Economic and Social Upgrading. critical perspectives on international business 11(3/4): 319-339.2015. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2639967>

5. OECD. Global value chains and trade. URL: <https://www.oecd.org/trade/topics/global-value-chains-and-trade/>
6. Gereffi G. Global Value Chains, Development, and Emerging Economies. (2018). in *Global Value Chains and Development: Redefining the Contours of 21st Century Capitalism*. pp. 343-380.
7. Dollar, D.(2019). How global value chains open opportunities for developing countries. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/04/15/how-global-value-chains-open-opportunities-for-developing-countries/>
8. Petersburg, S. (2013). Implications of global value chains for trade, investment, development and jobs. Retrieved from https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/unctad_oecd_wto_2013d1_en.pdf
9. Hernández R., Martínez-Piva J. and Nanno M. (2014). Global value chains and world trade: Prospects and challenges for Latin America. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/37041/S2014061_en.pdf?sequence=1
10. Gunnella, V., Fidora, M. and Schmitz, M. (2017). The impact of global value chains on the macroeconomic analysis of the euro area. ECB Economic Bulletin. Issue 8. Retrieved from https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ebart201708_02.en.pdf
11. Li X., Meng B., Wang Z. (2019). Recent patterns of global production and GVC participation, in *Global Value Chain Development Report 2019: Technological Innovation, Supply Chain Trade and Workers in a Globalized World*, World Trade Organization.
12. Hollweg, C.H. Global value chains and employment in developing economies Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gvc_dev_report_2019_e_ch3.pdf
13. Maertens, M. and Swinnen, J.F.M. (2009). Trade, standards, and poverty: evidence from Senegal *World Development*. Vol. 37 No. 1, pp. 161-178.
14. Gereffi, G. *The Global Economy: Organization, Governance, and Development*. In *The Handbook of Economic Sociology*, edited by Neil J. Smelser and Richard Swedberg, 2005 . pp. 160–182. Princeton, NJ: Princeton University Press and Russell Sage Foundation
15. Frederick, M. and Gereffi, G.(2019). International development organizations and global value chains. in: *Handbook on Global Value Chains* ed. Ponte S., Gereffi G. and Raj-Reichert G, chapter 35, pp. 570-584.
16. Gereffi, G. and Fernández-Stark, K. (2018). Recent innovations in Costa Rican development show the value of Global Value Chain analysis. Retrieved from <https://blogs.lse.ac.uk/latamcaribbean/2018/01/19/recent-innovations-in-costa-rican-development-show-the-value-of-global-value-chain-analysis/>